

REGISTERBLAD

Namn och datum: Mattias Jansson (981022, 990217), Karin Ek (981027)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01019 LILLA ULLFJÄRDEN

Kommun: Upplands-Bro (0139)

Kartblad: 11H SO SMHI S 661075 159692 vatten

Area: Ca 180 ha varav 105 ha land och 75 ha vatten.

Naturgeografisk region: 24 Svealands sprickdalsterräng med lerslättsdalar och sjöbäcken

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 61 Norrström

Landskapsformer: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Sjö	Fauna
-----	-------

Värdeomdöme: Lilla Ullfjärden är en av Mälarens djupaste fjärdar. Den är av stort vetenskapligt intresse främst ur limnologisk men även ur hydrologisk synvinkel. Lilla Ullfjärden anses unik med sin förekomst av minst sex relikarter från tidigare Östersjöstadier. De flesta arterna är små bottenlevande kräftdjur.

Huvudkriterier: A, B

Förutsättningar för bevarande: Lilla Ullfjärdens naturvärden kan påverkas negativt av ökad närsalttillförsel och föroreningar inom tillrinningsområdet, utökat vattenuttag, bebyggelse och anläggningar.

Sjön utnyttjades tidigare som vattentäkt för Bålsta samhälle. Vatten från Stora Ullfjärden kunde då strömma in i Lilla Ullfjärden och orsaka kraftig närsaltsbelastning. Bevarandet av Lilla Ullfjärdens säregna och unika naturförhållanden förutsätter att närsaltsbelastningen, särskilt av fosfor, minskar ytterligare. Lilla Ullfjärden är skyddad mot avloppsutsläpp genom förordnande enligt miljöskyddslagen.

Områdets huvuddrag: Lilla Ullfjärden utgör innersta delen av en Mälärvik, som mynnar i Ekoln. Viken kan betraktas som en serie bassänger förbundna med smala sund. Det mycket trånga Skälsund förbinder Lilla Ullfjärden med Stora Ullfjärden, som i sin tur har förbindelse med övriga Mälaren. Lilla Ullfjärdens läge mellan Uppsalaåsen i väster och en hög förkastningsbrant i öster ger förhållandevis branta stränder. I söder kan man dock finna flackare sandstränder som är lämpliga för bad. I öster höjer sig glest tallbevuxna hällmarksbranter upp till 50 - 60 m över sjöytan. I några svackor finns bäckraviner och lundartade partier.

Större delen av fjärden är 20 - 30 m djup. Största djupet är 52 m. Lilla Ullfjärdens tillrinningsområde är förhållandevis litet. Tillrinnande vatten kommer främst från grundvatteninflöde, nederbörd på sjöytan och

ytavrinning. Tidigare kom ofta näringsrikt vatten, genom bakström, in från Stora Ullfjärden. Ca en femtedel av den totala fosforbelastningen på Lilla Ullfjärden härrörde sig från dessa bakströmmar. Fosfor- och kvävehalterna mer än fördubblades över en 50-årsperiod, vilket ledde till att de stora plana djupbottenarna under vissa delar av året var syrefria. Sedan man minskat vattenuttaget från Lilla Ullfjärden avsevärt har problemen med inströmning av närsaltbelastat vatten från Stora Ullfjärden i princip upphört.

Minst fyra arter av så kallade ishavsrelikter finns representerade i Lilla Ullfjärdens kräftdjursfauna. Dessa är: pungräka (*Mysis relicta*), hoppkräftan *Limnocalanus macrurus*, skorv (*Saduria entomon*) och märkräftan *Pontoporeia affinis*. De fyra arterna är utpräglade brackvattensformer. En femte kan vara märkräftan *Paltasea quadrispinosa*, en sötvattensart. Alla spelar en betydande roll som fiskföda. Kräftdjuren lever i det kalla bottenvattnet och har även i övrigt mycket speciella krav på sin livsmiljö. I dag återstår endast ca. 10 % av de bottenarealer som kräftdjuren ursprungligen haft till sitt förfogande. Förutom de nämnda kräftdjursrelikterna har även ett par relikter av alger påträffats, nämligen brunalgen *Pleurocladia lacustris* och grönalgen *Enteromorpha pilifera*, den senare dock osäkert om den finns kvar. Även bland fiskfaunan finns en ishavsrelikt, nämligen hornsimpa.

Fynd har gjorts av den mycket ovanliga vattenväxten småsvalting i Lilla Ullfjärden. Småsvaltingen förekommer bara i Östersjöområdet och den har några av sina största förekomster i Mälaren. Längs Stora Ullfjärdens västra strand finns i övrigt de närmaste populationerna av arten.

Inom området häckar rovfåglar, bl. a. fiskgjuse.

Anmärkningar: Lilla Ullfjärden ingår i Länsstyrelsens naturvårdsprogram (objektnummer 39.01). Västra delen av sjön och riksintresseområdet ligger i Uppsala län.

Referenser

- Bodbacka, L*, 1981: Sedimentstrukturer och sedimenttillväxt i Lilla Ullfjärden, Mälaren. Naturgeografiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala.
- Eriksson, B, O*, 1966: Växtplankton i Ullevi-Ekolnsystemet, 2-3 november 1964. Stencilerad uppsats, Institutionen för systematisk botanik, Uppsala.
- Gustafsson, E*, 1981: Lilla Ullevifjärden, vattenutbyte och grundvattentillströmning. Avdelningen för hydrologi, Uppsala universitet, naturgeografiska institutionen.
- Hammar S*, 1967: Lilla Ullevifjärden. Fiskfaunan och dess näringsrelationer. Zoologisk revy 29, 1:34-35.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten, Stockholm
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).
- Martinsson K & Jacobson A*, 1998: Småsvalting, *Alisma wahlenbergii*, i Sverige - förr och nu. Svensk Botanisk Tidskrift 91: 599-614. Lund.
- Statens naturvårdsverk*, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.
- Willén, T, Tirén, T*, 1984: Lilla Ullfjärden - en sjöbeskrivning. Naturvårdsverket. Rapport. SNV PM 1769. (Utgör en utförlig sammanställning av hittills känd litteratur om Lilla Ullfjärden, ca 90 referenser).